

737 aniversari de la Victòria Catalana contra l'invasor francès (1285)

Notes històriques extretes de:

“**La Croada contra Catalunya**” **Bernat Desclot**.

Versió i anotació de R. Aramon i Serra. Barcelona: Editorial Barcino. Any 1935.

I d'altres fonts generals.

Bernat Desclot fou el fidel cronista del regnat de Pere II, *el Gran*.

Personatges històrics

— **Pere I el Catòlic** (Montblanc 1177- Muret 2013) Comte de Barcelona, rei d'Aragó, sobirà de gairebé tota la Provença, comte de Girona, d'Osona, de Ribagorça, de Sobrarb, de Besalú, de Cerdanya, del Rosselló i del Pallars Jussà. Es casà amb **Maria de Montpeller**, senyora de Montpeller.

• *Croada dels francesos contra els albigesos*

La Batalla de Muret (1213) Amb l'excusa de combatre el cisma dels càtars, França es vol apoderar de tots els territoris occitans. **Pere I el Catòlic** acut a ajudar els occitans i mor a la batalla de Muret el dijous 12 de setembre de 1213. Els francesos s'apoderen d'Occitània.

— **Jaume I el Conqueridor** (Montpeller 1208 - València 1276) Fill de Pere I el Catòlic i de Maria de Montpeller. Comte de Barcelona, rei d'Aragó, de València i de Mallorca, comte de Ribagorça, senyor de Montpeller.

• *La divisió del regne*

En el seu testament **Jaume I el Conqueridor** reparteix el seu regne entre els seus fills, **Pere II, el Gran** i **Jaume II**, cosa que motiva greus desavinences entre ells.

— **Pere II el Gran** (València, 1240 - Vilafranca del Penedès, 1285) Fill de Jaume I el Conqueridor i de Violant d'Hongria. Comte de Barcelona, rei d'Aragó, de València, comte de Ribagorça, i rei de Sicília.

Es casà amb la reina **Constança de Sicília**.

Pere el Gran regí els destins de Catalunya des del 1276 al 1285.

— **Jaume II** (Montpeller 1243 – Ciutat de Mallorca el 1311) Fill segon de Jaume I i de Violant d'Hongria. Rei de Mallorca, comte de Rosselló i de Cerdanya i senyor de Montpeller, baró d'Omelàs i vescomte de Carladès. Regnà del 1276 al 1311. Es casà amb Esclarmonda de Foix, germana del comte Roger Bernat de Foix.

— **Felip III de França, l'Ardit** (Poissy 1245 – Perpinyà 1285) Rei de França del 1270 al 1285.

Fill quart del rei Lluís IX de França i Margarida de Provença. Per línia paterna era nét de Lluís VIII de França i Blanca de Castella, i per línia materna del comte Ramon Berenguer V de Provença i Beatriu de Savoia.

A la mort del seu pare el 1270 a Tunis amb motiu de la seva participació en les croades, fou proclamat rei. Heretarà del seu oncle Alfons de Poitiers el comtat de Tolosa i de Poitou, així com una part de l'Alvèrnia, que seran incorporats al domini reial.

Es casà el 28 de maig de 1262 a Clarmont d'Alvèrnia amb **Isabel d'Aragó** (? , 1245–Consenza, Calàbria, 1271) filla del rei Jaume I i Violant d'Hongria. D'aquest matrimoni varen néixer cinc fills i n'arribaren a grans dos:

— El príncep **Felip IV, el Bell, de França** (1268-1314) que va ser rei de França del 1285 al 1314.

— El comte **Carles II d'Anjou** (1270-1325).

Breu ressenya dels fets històrics

• **Casament de Pere el Gran amb Constança de Sicília**

El 1262, a la catedral de Montpeller, es varen casar l'infant Pere d'Aragó, fill i hereu de Jaume I, amb **Constança II de Sicília**, (1248-1302), filla del rei Manfred I de Sicília i Beatriu de Savoia, i néta de l'emperador Frederic II de Hohenstaufen, rei de Sicília i d'Amadeu IV de Savoia per part de mare.

Aquest matrimoni, que segellava l'aliança catalano-siciliana, va servir de palanca per tal d'estendre la influència catalana a la Mediterrània central en detriment dels interessos francesos.

Es varen convertir en reis de Catalunya-Aragó, el 1276.

• **El Papat s'apropia del regne de Sicília**

Manfred I de Sicília (1232-1266), quan ocupà el tron del Regne de Sicília, el Papa Climent IV l'excomunicà per ser fill bastard de l'emperador Frederic II, i el regne esdevingué un feu del Papat.

• **El papa francès Climent IV busca ajuda per a Sicília en Carles I d'Anjou**

La situació d'acostament entre la dinastia de Hohenstaufen i el casal de Barcelona, amb el casament de Constança, l'hereva de Manfred I, amb el príncep Pere d'Aragó, provoca l'antipatia del papa Climent IV i cerca ajuda en Carles I d'Anjou, germà petit del seu aliat Lluís IX de França, oferint-li la corona de Sicília a canvi d'expulsar Manfred I dels feus papals, i comença llavors la predicació d'una Croada siciliana que va culminar amb l'organització d'un exèrcit. Les tropes de Carles I d'Anjou entren a l'illa i el 1266 Manfred I és derrotat i mort en batalla. Carles I d'Anjou és coronat rei de Sicília a Roma el 1266.

La Sicília ocupada pels francesos estava sotmesa a uns tributs abusius i un comportament de les tropes cruel i denigrant.

• **El rei Pere II el Gran i la reina Constança II de Sicília, proclamats reis de Sicília**

Les Vespres Sicilianes fou un aixecament popular de l'illa de Sicília contra la tutela del rei de França Carles I d'Anjou, que tenia el control de l'illa amb el suport papal, des de 1266. Els prohoms i tota les gents de Sicília trameteren llurs missatges al rei Pere de Catalunya-Aragó demanant-li ajut militar, i el rei hi feu un desembarcament veloç.

En produir-se la revolta de les Vespres Sicilianes, el 1282, el rei Pere, com a marit de Constança, hereva del regne, va ser proclamat rei pels sicilians i tots dos foren coronats el 30 d'agost de 1282 a la catedral de Palerm.

• **La Croada contra Catalunya**

El papa Martí IV, va excomunicà al rei Pere el Gran a causa de la seva intervenció a Sicília, arran de les Vespres Sicilianes, i va donar el seu regne a Carles II d'Anjou, fill del rei Felip III l'Ardit. El 27 d'agost de 1283 donà la investidura com a rei d'Aragó, rei de València i comte de Barcelona a Carles II d'Anjou, segon fill del rei Felip III l'Ardit de França, i fou coronat el 27 de febrer de 1284, a París.

La guerra de conquesta que França emprengué contra Catalunya, anomenada amb l'eufemisme de croada, fou predicada per un cardenal francès, com a legat d'un papa també francès i únicament per a afavorir un príncep de França.

Després de l'afer sicilià, contra el seu oncle Carles I d'Anjou, rei de Sicília, Felip III l'Ardit, engegà la Croada contra la Corona d'Aragó, atacant Catalunya el 1285.

“Catalunya pogué salvar-se, en aquella ocasió, de l'escomesa estrangera, gràcies a tres factors essencials: les grans condicions d'estratega del rei Pere II el Gran la lleialtat indefallent dels catalans, i l'ajuda decisiva de l'invencible almirall Roger de Llúria.

1285. El 30 d'abril, Felip l'Ardit fa la seva entrada a Narbona, on s'organitzen les forces, i pren el comandament de l'exèrcit. Felip el Bell, el seu fill, segueix son pare a contracor.

► **13 de maig.** L'exèrcit croat francès surt de Perpinyà en direcció al Pirineu, on es troba amb una forta resistència al Coll de Panissars, que el fa recular fins a Perpinyà.

► **1285. Pere el Gran prepara la defensa.** Disposa que siguin guarnits de tropes els passos del Pirineu. El mes de maig fa una crida als aragonesos, als quals assenyala els punts que han de guardar per tal que Felip l'Ardit no pugui entrar per Navarra. Pere el Gran confia l'avantguarda de l'atac a Ramon de Montcada i d'Aragó. El 15 de maig crida la seva gent de Catalunya. S'ordena als catalans de concentrar-se a Figueres, on acut el sobirà.

“El rei Pere s'assabenta dels tractes del seu germà amb el rei de França i el papa.

Trobà una carta escrita en pergamí, amb dues bolles de plom penjants (una era del rei de França, l'altra del papa), en la qual constava que el rei En Jaume de Mallorca prometia d'ajudar amb tot el seu poder, per mar i per terra, al rei de França, contra el rei d'Aragó, fins que el rei de França hagués conquistat tota la terra del rei d'Aragó; i per raó d'aquesta promesa que ell feia, el rei de França li donaria el regne de València així que l'hagués conquistat i pres al rei d'Aragó. Aquesta donació l'atorgava i confirmava el papa de Roma.

• El Coll de Panissars

Coll de la Serra de l'Albera, que comunica les comarques del Rosselló i l'Alt Empordà, els termes municipals del Pertús i la Jonquera, situat sota el turó on s'alça el Castell de Bellaguarda.

Va ser l'assentament on Pere II *el Gran*, de Catalunya i Aragó, impedí l'entrada de les tropes de Felip III l'Ardit, rei de França, que pretenia la invasió de Catalunya.

En aquest indret hi havia el monestir-hospital benedictí medieval, el priorat de Santa Maria de Panissars. Pel fet de ser en un lloc tan transitat, servia hostalatge als nombrosos passatgers.

Aquest monestir fou construït sobre una gran edificació romana (descoberta i identificada amb la *Mansio Summum Pyrenaeum*) situada en el punt de trobada entre la Via Domitia i la Via Augusta, i sobre els anomenats *Trofeus de Pompeu*, que Pompeu el Gran hi erigí per commemorar la seva victòria sobre Quint Sertori, lloctinent de Gai Mari, un dels caps del partit popular a Roma i governador d'Hispania fins a la seva mort.

El 1097 el papa Urbà II va passar el priorat de Panissars de la propietat del monestir d'Arles al del poderós monestir de Ripoll.

Per aquest coll passava, des de l'antiguitat, el camí de Barcelona a Perpinyà.

“La guerra al Rosselló

En saber el rei Pere, una nit, que el rei de França es proposa d'entrar al Principat, fa encendre moltes fogueres al coll de Panissars, per tal de simular que té moltes hosts amb ell. Els francesos s'acovardeixen i tornen enrere, vers la plana del Rosselló i s'apoderen de Perpinyà.

Molts dels homes de Perpinyà fugen, i van al coll de Panissars a ajudar al rei Pere.

“La defensa d'Elna

Tot el pla del Rosselló estava en mans del rei de França, exceptuant la ciutat d'Elna, que anava a favor del rei d'Aragó. Els homes d'Elna trameteren missatge al rei Pere, al coll de Panissars, demanant que els enviés tots els homes de cavall que pogués, per defensar tots plegats la ciutat d'Elna.

“Presca i destrucció d'Elna

El poder de fora era tan gran, els francesos atacaren la muralla per tots cantons molt durament i els varen donar tants assalts, que, abans de retirar-se, prengueren a vila per la força i entraren dins. I aleshores es tiraren damunt d'homes, dones i infants, sense cap mirament; i entraren a la catedral de Santa Eulàlia, on la gent s'havien refugiat i robaren i ho trencaren i ho destruïren tot. I prenien els infants petits, i colpejaren amb ells les parets; i forçaren i violaren les dones, sense guardar reverència a l'església ni a l'altar, i després les mataven. Saquejaren i cremaren tota la vila, que feia por de veure. I partiren d'aquí tots junts i amb gran goig i alegria. La massacre d'Elna es va produir el 25 de maig de 1285.

“Missatgeria del rei de França a Pere el Gran

-S'esdevingué que un dia el rei d'Aragó estava dins la seva tenda, al coll de Panissars, i li vingueren missatgers del rei de França i del cardenal; i li notificaren que li deien i li manaven, de part de Déu i del rei de França, que no els privés el pas i que els deixés entrar pel coll de Panissars a la terra de Catalunya que era donada al rei de França i al seu fill Carles.

-Certament –digué el rei als missatgers-, té molt poc a la terra de Catalunya aquell qui l’ha donada a un altre, i menys el qui l’ha presa; car el meu llinatge l’ha conquistada amb l’espasa. I així, sapiguen que a aquell qui la voldrà, li costarà cara-. Amb això els missatgers se’n tornaren al rei de França i li explicaren la resposta que el rei d’Aragó els havia feta.

I el rei d’Aragó fortificà bé el coll de Panissars, i s’esforçà molt per poder-lo defensar, per tal com no sospitava que els francesos poguessin entrar a Catalunya per cap altra part; i així no es preocupà de fortificar els altres passos, on no posà més que uns pocs servents, de la qual cosa li vingué un gran dany.

“El cardenal instiga el rei de França a entrar al Principat

Un cop presa al vila d’Elna, els francesos tenen una gran alegria, però després, en veure que no poden entrar al Principat, es descoratgen i mols se’n tornen a França.

El cardenal, en veure que uns fugen i altres moren de malaltia o de fam o per haver caigut a les mans de gents del rei Pere, es presenta al rei de França i li diu que ja és hora de passar el coll de Panissars, car ja fa més de tres setmanes que són allí i no fan més que gastar menjar i bevent. El rei li contesta que allò és fàcil de dir i difícil de fer, i li demana que ell, el cardenal, i els seus cavallers, passin davant, que ell els seguirà amb la seva gent. (El cardenal soldejava una host de sis mil ballesters de cavall, ben equipats.)

“Els francesos entren a les terres del rei Pere

Tal com havien concertat -per traïció-, el rei de França podria entrar aviat a Catalunya per un pas que hi ha prop de la vila de Perelada, per tal com les gents de Catalunya i llur rei no sospitaven que poguessin entrar per allà, a causa del mal estat del camí i de l’estretor d’aquell pas (el coll de la Maçana).

-Els francesos han entrat ja ací i estan acampats prop de Perelada-.

Quan els cavallers hagueren sentit les noves, estigueren tots tristos i descontents, i es cregueren que tota la terra estava perduda. I semblava que ho hagués de ser, si Déu no ajudava el rei d’Aragó i la seva gent. Però el rei, en veure que tots estaven descoratjats, començà a encoratjar-los i a persuadir-los, i féu una cara alegre i riallera, com si hagués vençut tots els seus enemics. I després elegí les seves hosts, fins a cent cavallers i a vuit-cents servents, tots coberts de ferro, amb llurs armes, i els digué que se n’anessin per la carena de les muntanyes, per observar quants eren els que havien passat i si ho havien fet tots.

I quan el rei hagué donat aquestes ordres, els cavallers i els servents se n’anaren, i arribaren fins a les envistes dels francesos que havien passat, i veieren que debades s’esforçarien: tants eren els francesos, i tan bé havien fortificat el pas. I se’n tornaren al rei d’Aragó, al coll de Panissars.

El rei trameté missatge, aquella nit, a totes les hosts de Lleida, i de Girona, i de Cervera, i de Montblanc, i de Tàrraga, i de Vilafranca, i de Manresa, i de tots els altres llocs de Catalunya, perquè vinguessin quatre prohoms de cada host a parlar amb ell l’endemà de bon matí.

“El rei indica a les seves hosts que abandonin el coll de Panissars i vagin a reunir-se al pont de Girona.

L’endemà al matí, que era diumenge, vingueren quatre prohoms de cada host davant el rei, tal com ell havia tramès a dir. I el rei els adreçà la paraula, i els parlà de moltes coses, per mitjà d’exemples i de proverbis, i després els digué el mateix que havia dit als cavallers, això és, que els francesos havien passat. I tots es torbaren. Aneu tots a les vostres hosts i feu aixecar les tendes, sense precipitar-vos; però feu-ho tot seguit. I aneu-vos-en tots al pont de Girona. I així marxeu aquesta nit, pel camí de muntanya, al monestir de Banyoles, i demà siguen al pont de Girona tal com us he dit; ací us deixaré cavallers, amb el comte de Pallars, que us guardaran de qualsevol escomesa. I jo me n’aniré tot seguit, tan de pressa com pugui, a la vila de Figueres, per tenir notícia del comte d’Empúries i saber quina és la seva actitud.

I quan el rei hagué dit això, partí amb la majoria dels cavallers, i se n’anà vers la Jonquera, que està entre Figueres i el coll de Panissars.

I arribaren les noves a totes les host, que el rei se n’anava i que manava a tots partir d’allí.

“El rei arriba a Girona

Després el rei cavalcà i se n’anà a la ciutat de Girona, i allí trobà totes les host de Catalunya que hi havia fet venir quan partí del coll de Panissars.

“Entrada per mar: la flota francesa passa de Cotlliure a Roses. Maten i saquegen arreu per on passen.

► **La resistència catalana.** Els francesos invasors xocaren des de bon principi amb l'hostilitat violenta dels catalans, una barrera més insuperable que tots els obstacles naturals. S'havien cregut que, venint en nom de l'Església, serien acollits pacíficament pels fidels catòlics del reialme d'Aragó, i que no prendrien partit per un rei excomunicat: no havien comptat amb el patriotisme local, vivament sobreexcitat. La presència de l'estranger exaltà, com sempre, el cap d'aquests indomables muntanyesos, i l'amor de la independència s'imposà en ells a tot altre sentiment.

► **Crida a sometent.** El rei Pere el Gran convocà el sometent general en virtut de l'usatge *Princeps namque*, que li conferia la potestat de cridar a les armes en cas d'invasió del territori.

► **Pere el Gran** crida el reforç de l'almirall **Roger de Llúria** i els **almogàvers** per menar una gran batalla contra els invasors.

► **Coronació de Carles d'Anjou**

Els francesos s'apoderaren de Peralada, Castelló d'Empúries i Roses.

A **Castelló d'Empúries** fou coronat comte-rei de Catalunya i rei d'Aragó **Carles II d'Anjou**, fill de Felip l'Ardit.

La plaça de **Roses** els era indispensable per a assegurar les comunicacions del seu exèrcit amb la flota encarregada de proveir-lo.

► **L'estratègia** del rei Pere el Gran era **deixar entrar l'invasor terres endins**, i quan es trobessin en ple país enemic, lluny de llurs bases, els tallaria les comunicacions per mar.

Victòria Catalana contra l'invasor francès (1285)

— **Roger de Llúria**, de nom de naixement **Ruggiero di Lauria** (Lauria, Regne de Sicília, 1250 - València 1305) era un militar educat a la cort dels reis d'Aragó, a Barcelona, on va arribar formant part del seguici de la reina Constança de Sicília, muller de Pere el Gran. El seu pare fou el cavaller lucanès Ricardo di Lauria, senyor de Lloria i gran privat de Manfred I de Sicília, i la seva mare fou Isabella d'Amichi, coneguda per Bella d'Amichi, dama de companyia de la reina Constança de Sicília. Fou el més famós i victoriós almirall de l'Armada Reial durant la guerra naval de Sicília ocorreguda com a conseqüència de les Vespres Sicilianes.

► **La victòria catalana fou completa.** Roger de Llúria penetrà al **port de Roses** i ocupà la vila, a la qual la guarnició francesa havia calat foc. La Roncière coneix que "la primera vegada que França lliurava una guerra marítima tenia contra ella la potència naval més temible... els ballesters de Catalunya, els més hàbils del món".

La **batalla naval de les illes Formigues** va tenir lloc els dies 28 d'agost i el 3 i 4 de setembre. L'estol del rei Pere, comandat per Roger de Llúria, vencé l'exèrcit francès de Felip l'Ardit.

► **El setge de Girona.** Els francesos van ocupar la col·legiata de Sant Fèlix, que era fora de les muralles, on es trobava el sarcòfag de Sant Narcís, que fou profanat i mutilat per la soldadesca de Felip l'Ardit quan envoltaven la ciutat. Diu la llegenda que van aparèixer les mosques, que van atacar els invasors, matant quatre mil cavalls i vint mil soldats.

“ Primerament (Déu) els envià una plaga de mosques, que n'hi havia tantes, que en la resta del món mai no se n'havien vist tantes alhora; i eren mosques tant grosses i tan grans com un gla, i entraven pels narius i pel ses dels cavalls, que no hi valien mantes ni proteccions de cuir ni cap altra cobertura que els ho pogués impedir; i un cop havien entrat per un dels dits llocs, no hi havia cavall tant fort ni tant poderós que no caigués immediatament mort a terra; així que en aquella host moriren ben bé quatre mil cavalls de preu i vint mil dels altres. Sens dubte, la plaga que Déu va donar al rei faraó a Egipte no fou major que aquesta.

► **La ciutat es va rendir als assetjadors.** Els assetjats van sofrir els terribles efectes de la fam i de les epidèmies, i Ramon Folch VI de Cardona va haver de fer arribar a Pere el Gran una demanda de socors si volia salvar la ciutat, que va ser contestada demanant resistir vint dies més, car confiava poder enviar ajuda. El Vescomte de Cardona va pactar amb Roger Bernat III de Foix, que manava les hosts franceses, una treva de vint dies a partir del 19 d'agost promentent-li lliurar la plaça si passat aquest temps el rei no enviava

a Girona l'ajut que els havia promès. El 7 de setembre, al terme dels vint dies fixats i no havent rebut l'ajuda del Rei Pere, la ciutat es va rendir als assetjadors.

► **Eustaqui de Beaumarchais** va entrar a Girona i va deixar a la ciutat una guarnició de 200 genets i 5.000 infants, i es retirà amb la resta de l'exèrcit a l'Empordà. Girona es va rendir per la fam i no perquè no poguessin forçar el setge de les nombroses forces franceses que l'assetjaren.

Conseqüències. A causa de les malalties que havien delmat l'exèrcit, i la victòria catalana a la Batalla naval de les illes Formigues, que va deixar l'exèrcit francès sense línies de subministrament, els croats van decidir tornar a França, mentrestant, Pere el Gran s'avançava fins a Darnius per tallar la retirada francesa de l'Empordà. Finalment **els francesos van retornar Girona a Pere el Gran el 29 de setembre**, i s'aplegaren a Castelló d'Empúries.

► **1285. Retirada pel coll de Panissars: 30 de setembre i l'1 d'octubre.** La crònica de Ramon Muntaner explica que a l'avantguarda hi anava el comte Roger Bernat de Foix amb 500 cavallers. Seguien el primogènit, Felip el Bell, el rei moribund en la seva llitera i el cardenal legat.

Pere el Gran havia donat l'ordre que aquesta avantguarda, en la qual anava el rei moribund, no fos atacada ni inquietada.

Però el gros de l'exèrcit, que seguia més enrere, fou objecte, de la terrible escomesa dels catalans. Almogàvers i mariners de la flota de Roger de Llúria no es pogueren contenir i hi hagué una gran carnisseria.

► L'historiador **Ferran Soldevila** remarca: “prou va fer Pere II deixant sortir de Catalunya els membres de la família reial francesa, entre ells el pretendent a la seva corona, quan tan fàcil li hauria estat d'apoderar-se'n. Ben segur que els seus rivals, en un cas semblant, no haurien mostrat tanta generositat com ell va mostrar”.

► El rei de França, Felip III, l'Ardit, sabent que el seu hereu, **Felip el Bell, no era partidari de la política de la croada**, li féu jurar en el seu llit de mort que la continuaria i que ajudaria son germà Carles a posseir el reialme catalanoaragonès.

~~~~~

III _____ Indrets del Record _____

indretsdelrecord@gmail.com